

Online ISSN 2335-2388

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2014 Nr. 25 (30)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 25 (30)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Kierunek naukowy: filologia (04H). Dyscypliny naukowe: gramatyka, semiotyka, semantyka, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish and Russian.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (2002) Arianta (2002)	Frei zugängliche E-Journals Universitätsbibliothek Regensburg
Balcan Rusistics (2004)	Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
C.E.E.O.L. (2005)	Russian Language, Literature and Cultural Studies Central and Eastern European Online Library DFG Nationallizenzen
EBSCO (2006)	Humanities International Complete Humanities Source Current Abstracts Humanities International Index TOC Premier
MLA (2007)	Modern Language Association International Bibliography
Index Copernicus (2008)	Index Copernicus International Journal Master List
Lituanistika (2011)	The database of the humanities and social sciences in Lithuania
Linguistic Bibliography Online (2012)	Brill Leiden, Netherlands
Ulrichs (2013)	Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“

Vilniaus universitetas

Kauno humanitarinis fakultetas

Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva

Tel. +370 37 750 536

El. paštas / E-mail respectus@gmail.com

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://filologija.vukhf.lt>

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Proof-readers

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)

Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)

Algis Braun (anglų kalba / język angielski / English language)

Eleonora Lassar, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Vertimas / Tłumaczenie / Translation

Beata Piasecka, Živilė Nemickienė

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2014

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2014

REDAKTORIŲ KOLEGIJA — KOLEGIUM REDAKCYJNE

- Eleonora Lissan** VU KHF profesorė, habil. dr. (04H), Lietuva, *vyriausioji redaktorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa, *redaktor naczelny*
- Kazimierz Luciński** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotojas*
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Irina Oukhvanova-Shmygova** Baltarusijos valstybinio universiteto profesorė, dr. (04H), Baltarusija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotoja*
 Profesor Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, dr (04H), Białoruś, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Gabija Bankauskaitė-Sereikienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva, *atsakingoji sekretorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa, *sekretarz kolegium*
- Daiva Aliūkaitė** VU KHF docentė, dr. (04H), Lietuva
 Docent Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Danutė Balšaitytė** VU Užsienio kalbų instituto profesorė, dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Instytut Języków Obcych, dr (04H), Litwa
- Wiesław Caban** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (05H), Lenkija
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (05H), Polska
- Renato Corsetti** Romos universiteto „La Sapienza“ profesorius, habil. dr. (04H), Italija
 Profesor Uniwersytetu Rzymskiego „La Sapienza“, dr hab. (04H), Włochy
- Anatolij Chudinov** Uralo valstybinio pedagoginio universiteto profesorius, dr. (04H), Rusija
 Profesor Uralskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego, dr (04H), Rosja
- Hans-Jürgen Diller** Bochumo Ruhro universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Vokietija
 Profesor Uniwersytetu Ruhry w Bochum, dr hab. (04H), Niemcy
- Aloyzas Gudavičius** Šiaulių universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu w Šiauliai, dr hab. (04H), Litwa

- Laima Kalėdienė** Lietuvių kalbos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, profesorė, dr. (04H), Lietuva
Starys pracownik naukowy, profesor w Instytucie Języka Litewskiego, dr (04H), Litwa
- Juris Kastinš** Latvijos universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Latvija
Profesor Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze, dr hab. (04H), Łotwa
- Asta Kazlauskienė** Vytauto Didžiojo universiteto profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego, dr (04H), Litwa
- Jurij Kleiner** Sankt Peterburgo universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Rusija
Profesor Uniwersytetu w Sankt Petersburgu, dr hab. (04H), Rosja
- Aleksandras Krasnovas** VU KHF profesorius, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jadvyga Krūminienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jurgita Mikelionienė** Kauno technologijos universiteto docentė, dr. (04H), Lietuva
Docent Uniwersytetu Technologicznego w Kownie, dr (04H), Litwa
- Gerald E. Mikkelson** Kanzaso universiteto profesorius, dr. (04H), JAV
Profesor Uniwersytetu w Kansas, dr (04H), USA
- Olegas Poliakovas** VU KHF profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa
- Marek Ruskowski** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska
- Yuri Stulov** Minsko valstybinio lingvistikos universiteto profesorius, dr. (04H), Europos „Amerikos studijų asociacijos“ Baltarusijos filialo prezidentas, Baltarusija
Profesor Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, dr (04H), prezes białoruskiej filii Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Amerykanistycznych, Białoruś
- Leona Tokor** Jeruzalės Žydų universiteto profesorė, habil. dr. (04H), Izraelis
Profesor Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, dr hab. (04H), Izrael

---

EDITORIAL BOARD

Eleonora Lissan	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>editor-in-chief</i>
Kazimierz Luciński	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, <i>deputy editor-in-chief</i>
Irina Oukhvanova-Shmygova	Professor (04H), Belarusian State University, Belarus, <i>deputy editor-in-chief</i>
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>managing secretary</i>
Daiva Aliūkaitė	Associate Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Danutė Balšaitytė	Professor (04H), Vilnius University (Institute of Foreign Languages), Lithuania
Wiesław Caban	Professor (05H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Renato Corsetti	Professor (04H), Sapienza University of Rome, Italy
Anatolij Chudinov	Professor (04H), Ural State Pedagogical University, Russia
Hans-Jürgen Diller	Professor (04H), Ruhr University Bochum, Germany
Aloyzas Gudavičius	Professor (04H), Šiauliai University, Lithuania
Laima Kalėdienė	Professor (04H), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Lithuania
Juris Kastinš	Professor (04H), University of Latvia, Latvia
Asta Kazlauskienė	Professor (04H), Vytautas Magnus University, Lithuania
Jurij Kleiner	Professor (04H), St. Petersburg State University, Russia
Aleksandras Krasnovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jadvyga Krūminienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jurgita Mikelionienė	Associate Professor (04H), Kaunas University of Technology, Lithuania
Gerald E. Mikkelson	Professor (04H), The University of Kansas, USA

Olegas Poliakovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Marek Ruskowski	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Yuri Stulov	Professor (04H), Minsk State Linguistic University, President of European Association for American Studies in Belarus, Belarus
Leona Toker	Professor (04H), The Hebrew University of Jerusalem, Israel

TURINYS / SPIS TREŚCI

I. PROBLEMOS IR SPRENDIMAI / PROBLEMY I ICH ROZWIĄZANIA

- Dušan Stamenković, Austin Bennett, Mihailo Antović** (Serbija, JAV / Serbia, USA).
The Roles of Vision, Space, and the Body in Interpreting Unfamiliar Serbian and
English Idiomatic Expressions 11
- Марина Гутовская** (Baltarusija / Białoruś). Фразеосемантическое поле в компаративном
лингвокогнитивном освещении: направления и метод исследования..... 31
- Marek Ruszkowski** (Lenkija / Polska). Typy wariantywności w języku polskim 53

II. FAKTAI IR APMASTYMAI / FAKTY I ROZWAŻANIA

- Анастасия Беловодская** (Lietuva / Litwa). Сетевой фольклор и его роль в
формировании коллективного когнитивного пространства 63
- Наталья Ковтун** (Rusija / Rosja). Прием художественной мистификации в романе
К. Рансмайра «Последний мир»..... 74
- Michał Mazurkiewicz** (Lenkija / Polska). American Sport and the Sports Heroes
of the Roaring Twenties 89
- Ecevit Bekler** (Turkija / Turcja). The True Face of Pre-Colonial Africa in
Things Fall Apart..... 96
- Jane Mattisson** (Švedija / Szwecja). Supervising in English: The Doctoral Thesis,
Professor/Student Discourse, and Social Practice 105
- Олег Гринбаум** (Rusija / Rosja). Вопросы теории стиха: эстетические категории и
поэтический текст..... 118
- Piotr Zbróg** (Lenkija / Polska). Wpływ płynnej nowoczesności na kulturę języka
w komunikacji profesjonalnej 140
- Joanna Szadura** (Lenkija / Polska). Konceptualizacja tygodnia we współczesnej
polszczyźnie..... 149
- Dovilė Kulakauskienė** (Lietuva / Litwa). Atminties perėmimas ir tapatybės
formavimas: kartų naratyvai Vilkyškių miestyje..... 160
- Simona Siderevičiūtė** (Lietuva / Litwa). Mokslinė fantastika istoriniame ir
kultūriniame literatūros diskurse 172
- Oleg Leszczak** (Lenkija / Polska). Społeczny i empiryczny charakter transcendentalnego
antropocentryzmu Immanuela Kanta: istota i lokalizacja tzw. „natury ludzkiej” 185
- Maryna Alosyna** (Ukraina / Ukraina). Comparative Analysis of the Reproduction of Style
in Ukrainian, Russian, and Polish Translations of *Tom Sawyer* and *Huckleberry Finn*..... 200
- Tatiana Jankowska** (Lenkija / Polska). Między naturą a kulturą: analiza strukturalna
mitu C. Lévi-Straussa w świetle współczesnej semiotyki 211

III. NUOMONĖ / OPINIE I POGLĄDY

- Казимеж Люцинский** (Lenkija / Polska). О заимствовании, отражающем практику современной действительности (к вопросу о слове *мониторинг* в русском языке в сравнении с польским) 218

IV. SKAUDŪS KLAUSIMAI / DRAŹLIWE KWESTIE

- Audronė Rimkutė** (Lietuva / Litwa). „Pagarbaus atstumo“ principas lietuvos kultūros politikoje 227

V. MŪSŲ VERTIMAI / NASZE PRZEKŁADY

- John R. Taylor** (Naujoji Zelandija / Nowa Zelandia). Kalba mąstyme. *Vertė / Thum. Živilė Nemickienė* 244

VI. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

Knygų recenzijos / Recenzje książek

- Юрий Шатин** (Rusija / Rosja). Алгебра гармонии. ГРИНБАУМ, О. Н., 2012. *Роман А.С. Пушкина «Евгений Онегин»: ритмико-смысловый комментарий. Главы первая, вторая, третья, четвертая*; ГРИНБАУМ, О. Н., 2013. *Основы математико-гармонического анализа поэтических текстов* 254

- Inesa Šeškauskienė** (Lietuva / Litwa). KESSLER, Stephan, 2013. *Theories of Metaphor Revised* 259

- Julia Ostanina-Olszewska** (Lenkija / Polska). ŠEŠKAUSKIENĖ, Inesa, 2013. *Ways with Words: Insights into the English Lexicon and Some Cross-Linguistic Aspects of Study*...262

- Виктория Макарова** (Lietuva / Litwa). *La Table Ronde. Лингвистика дискурса и перспективы ее развития*. Выпуск 2. Сост. И. УХВАНОВА, А. КОЖИНОВА, Е. САВИЧ, 2013 264

- Aleksandras Krasnovas** (Lietuva / Litwa). JURGUTIENĖ, Aušra, 2013. *Literatūros suvokimo menas. Hermeneutikos tradicija*.....266

- Anonsai / Zapowiedzi** 270

VII. REIKALAVIMAI STRAIPSNIAMS /

- ZASADY OPRACOWYWANIA PUBLIKACJI 272

- VIII. MŪSŲ AUTORIAI / NASI AUTORZY 284

CONTENTS

I. PROBLEMS AND SOLUTIONS

Dušan Stamenković, Austin Bennett, Mihailo Antović (Serbia / USA). The Roles of Vision, Space, and the Body in Interpreting Unfamiliar Serbian and English Idiomatic Expressions.....	11
Marina Gutovskaya (Belarus). The Phraseological Semantic Field in a Contrastive Linguo-cognitive Study: Directions and Method of Research	31
Marek Ruskowski (Poland). Types of Variantivity in the Polish Language	53

II. FACTS AND REFLECTIONS

Anastasija Belovodskaja (Lithuania). Network Folklore and its Role in the Formation of a Collective Cognitive Space.....	63
Natalia Kovtun (Russia). The Method of Artistic Mystification in Ransmayr's Novel <i>The Last World</i>	74
Michał Mazurkiewicz (Poland). American Sport and the Sports Heroes of the Roaring Twenties	89
Ecevit Bekler (Turkey). The True Face of Pre-Colonial Africa in <i>Things Fall Apart</i>	96
Jane Mattisson (Sweden). Supervising in English: The Doctoral Thesis, Professor/Student Discourse, and Social Practice	105
Oleg Grinbaum (Russia). Issues of Verse Theory: Aesthetic Categories and the Poetic Text	118
Piotr Zbróg (Poland). Effects of Fluid Modernity on the Language Culture of Professional Communication	140
Joanna Szadura (Poland). The Conceptualization of a Week in the Contemporary Polish Language	149
Dovilė Kulakauskienė (Lithuania). Memory Passing and Identity Formation: Generational Narratives in Vilkyškiai	160
Simona Siderevičiūtė (Lithuania). Science Fiction in Historical and Cultural Literary Discourse	172
Oleg Leszczak (Poland). On the Social and Empirical Nature of Kant's Transcendental Anthropocentrism: The Essence and Location of "Human Nature". Part II	185
Maryna Alohyna (Ukraine). Comparative Analysis of the Reproduction of Style in Ukrainian, Russian, and Polish Translations of <i>Tom Sawyer</i> and <i>Huckleberry Finn</i>	200
Tatiana Jankowska (Poland). Between Nature and Culture: Lévi-Strauss's Structural Analysis of Myth in the Light of Semiotics	211

III. OPINION

- Kazimierz Luciński** (Poland). On the Process of Borrowing: A Comparative Analysis of the Use of *Monitoring* in Russian and Polish.....218

IV. SENSITIVE ISSUES

- Audronė Rimkutė** (Lithuania). The “Arm’s Length” Principle in Lithuanian Cultural Policy.....227

V. OUR TRANSLATIONS

- John R. Taylor** (New Zealand). *Kalba mūsų mintyse / Language in the mind.* Translated by *Živilė Nemickienė*..... 244

VI. SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE

Book reviews

- Yuri Shatin** (Russia). Алгебра гармонии. ГРИНБАУМ, О. Н., 2012. *Роман А.С. Пушкина «Евгений Онегин»: ритмико-смысловый комментарий. Главы первая, вторая, третья, четвертая*; ГРИНБАУМ, О. Н., 2013. *Основы математико-гармонического анализа поэтических текстов* 254

- Inesa Šeškauskienė** (Lithuania). KESSLER, Stephan, 2013. *Theories of Metaphor Revised*.....259

- Julia Ostanina-Olszewska** (Poland). ŠEŠKAUSKIENĖ, Inesa, 2013. *Ways with Words: Insights into the English Lexicon and Some Cross-Linguistic Aspects of Study* 262

- Viktorija Makarova** (Lithuania). *La Table Ronde. Лингвистика дискурса и перспективеее развития.* Выпуск 2. Сост. И. УХВАНОВА, А. КОЖИНОВА, Е. САВИЧ, 2013 264

- Aleksandras Krasnovas** (Lithuania). JURGUTIENĖ, Aušra, 2013. *Literatūros suvokimo menas. Hermeneutikos tradicija*.....266

- Announcements** 270

- VII. REQUIREMENTS FOR PUBLICATION** 272

- VIII. OUR AUTHORS** 284

Joanna Szadura

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Instytut Filologii Polskiej

pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4a, 20-031 Lublin, Polska

E-mail: joanna.szadura@wp.pl

Zainteresowania naukowe: etnolingwistyka słowiańska, językowy obraz świata, czas jako kategoria językowo-kulturowa

KONCEPTUALIZACJA TYGODNIA WE WSPÓŁCZESNEJ POLSzczyŹNIE

Tydzień to miara czasu wyjątkowa w swym rodzaju – łączy w sobie wpływy wielu kultur i religii, ujawnia poziom wiedzy o świecie (głównie astronomicznej) i jej ewolucję oraz przemiany cywilizacyjne. Część badaczy wyróżnia trzy zasadnicze systemy jego konceptualizacji: planetarny (babiloński), kościelny (staro- i nowotestamentowy) oraz słowiański, którego innowacją jest uznanie za pierwszy dzień tygodnia poniedziałku. Z tym stanowiskiem nie zgadzają się ci, zdaniem których brak jest jednoznacznych przesłanek za uznaniem istnienia słowiańskiego przedchrześcijańskiego 7-dniowego tygodnia. Przedstawiona analiza wpisuje się w tę dyskusję i wykorzystuje językowy kontekst historyczny oraz współczesny materiał językowy. Na podstawie wypowiedzi ankietowych zrekonstruowano trzy warianty polskiego konceptu tygodnia, segmentowanych: (1) z punktu widzenia kogoś, dla kogo niedziela jako Dzień Zmartwychwstania Pańskiego – najważniejszego dla chrześcijanina święta – rozpoczyna tydzień, (2) z punktu widzenia kogoś, dla kogo niedziela – jako świąteczny dzień wolny od pracy – jest analogią dla siódmego dnia, podczas którego Bóg odpoczął po stworzeniu świata – i kończy tydzień, (3) z punktu widzenia kogoś, kto pracuje, uczy się, poczynając od poniedziałku, a odpoczywa w niedzielę, ale nie powołuje się na religijny aspekt tego układu, tylko na jego społeczny charakter. Formy konceptualizacji tygodnia odpowiadają zatem dwóm postawom: religijnej oraz obecnie dominującej – świeckiej i korespondują z przemianami polskiego życia społecznego.

SŁOWA KLUCZOWE: językowy obraz świata, kategorie językowo-kulturowe, koncepty tygodnia, współczesna polszczyzna.

Czas jest kluczową kategorią językowo-kulturową określającą sposób bycia w świecie. Utrwalona w języku forma jego konceptualizacji, odliczania i segmentacji daje wgląd w systemy wierzeń, stan wiedzy i typ danej kultury. Analizy językowe prowadzone w kontekście historycznie zmiennych zjawisk społecznych pozwalają również zrekonstruować ich ewolucję. Szczególnie wyraziście widać to na przykładzie konceptu tygodnia – jednostki

znanej w wielu kulturach i modernizowanej (również obecnie) odpowiednio do potrzeb danej wspólnoty. Rekonstruując sposób jego konceptualizacji we współczesnej polszczyźnie, odwołam się do literatury przedmiotu¹, danych leksykograficznych utrwalonych w słownikach języka polskie-

¹ Bazuję przede wszystkim na opracowaniach Józefa Matuszewskiego (1978) i Jadwigi Waniakowej (1998, 1999), będących bogato udokumentowanymi analizami lingwistycznymi odwołującymi się do szerokiego kontekstu językowo-kulturowego.

go² oraz do wyników badań ankietowych³.

Geneza 7-dniowego tygodnia

Rodowód konceptu 7-dniowego tygodnia sięga prawdopodobnie II tysiąclecia p.n.e. Na temat jego pochodzenia funkcjonują obecnie dwa stanowiska: pierwsze łączy tę jednostkę z Babilonem, drugie z Palestyną. Zdaniem J. Waniakowej (1998: 13), za coraz bardziej popularną wśród badaczy hipotezą babilońską przemawiać może to, że w Babilonii znano pięć planet, co razem ze Słońcem i Księżycem dawało liczbę 7. Innym argumentem jest to, że jedna faza Księżyca trwa (w przybliżeniu) siedem dób. Istotne jest też, że w Babilonii obchodzono uroczyste zmiany faz księżyca, czego świadectwem może być etymologia słowa *sobota* – uznanego przez część etymologów za nazwę babilońską pochodzącą jeszcze z około 2000 roku p.n.e. od wyrazu *šabatt*, względnie *šabpatt* ‘pełnia, dzień pełni’ (Moszyński 1939: 455).

W tym ujęciu podstawą wydzielenia 7-dniowego tygodnia jako jednostki czasu byłaby więc obserwacja ruchu ciał niebieskich.

Sumeryjsko-babiloński 7-dniowy tydzień przejęli Żydzi, a od nich chrześcijanie i wyznawcy islamu. Wszyscy wprowadzili przy tym pewne znaczące modyfikacje. Otóż cotygodniowy dzień odpoczynku przypada w tych kulturach w odmienne dni:

u Żydów w sobotę, u chrześcijan w niedzielę, u muzułmanów w piątek. Przyczyną jest przyjęty system wierzeń. Stąd też, zdaniem J. Waniakowej (1998: 15), można mówić o planetarnym i kościelnym systemie nazw tygodnia⁴. W każdym pierwszym dniem tygodnia jest niedziela.

TYDZIEŃ PLANETARNY

Koncept tygodnia planetarnego, jak już wspomniano, oparto na obserwacji uznanych za bóstwa siedmiu ciał układu słonecznego. Każde z nich patronowało jednemu z dni tygodnia (a dokładnie jego pierwszej godzinie): Słońce – niedzieli, Księżyc – poniedziałkowi, Mars – wtorkowi, Merkury – środzie, Jowisz – czwartkowi, Wenus – piątkowi, Saturn – sobocie. Znalazło to odzwierciedlenie w nazwach dni tygodnia. System ten w Europie funkcjonował pierwotnie w języku greckim, później przejęli go Rzymianie, wprowadzając nazwy rzymskie (łacińskie), stąd *dies Solis, Lunae, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, Saturni*. Przyjął się również w kulturze germańskiej, gdzie nazwy dni tygodnia utworzono na wzór łacińskich, zastępując rzymskie bóstwa planetarne ich rodzimymi odpowiednikami.

TYDZIEŃ KOŚCIELNY

Tydzień kościelny ma w językach europejskich dwa warianty: (1) starotestamentowy i (2) nowotestamentowy.

TYDZIEŃ STAROTESTAMENTOWY

Tydzień starotestamentowy posiada swój pierwowzór w języku hebrajskim, w którym nazwy dni tygodnia mają charakter

² Korzystam ze słowników etymologicznych oraz ogólnych słowników języka polskiego – ich wykaz wraz z rozwiązaniem zastosowanych skrótów podaję w bibliografii.

³ Ankieta została przeprowadzona pod moim kierunkiem przez studentów filologii polskiej UMCS w latach 2011 i 2012. W badaniach wzięło udział blisko 100 respondentów w wieku do 18 do 85 lat, zamieszkujących zarówno na wsi, jak i w mieście. Analizie poddano odpowiedzi na pytanie o to, który dzień jest początkiem tygodnia.

⁴ Prócz nich J. Waniakowa wyróżnia również współczesny system mieszany (1998: 163).

Patronat planetarny	j. łaciński	j. niemiecki	j. angielski
Słońce	<i>dies Solis</i>	<i>Sonntag</i>	<i>Sunday</i>
Księżyc	<i>dies Lunae</i>	<i>Montag</i>	<i>Monday</i>
Mars	<i>dies Martis</i>	<i>Dienstag</i>	<i>Tuesday</i>
Merkury	<i>dies Mercuri</i>	<i>*Wodensdach/Woensdach</i>	<i>Wednesday</i>
Jowisz	<i>dies Iovis</i>	<i>Donnerstag</i>	<i>Thursday</i>
Wenus	<i>dies Veneris</i>	<i>Freitag</i>	<i>Friday</i>
Saturn	<i>dies Saturni</i>	<i>*Saterdag</i>	<i>Saturday</i>

Tabela 1: Patronat planetarny a nazwy dni tygodnia w wybranych językach, na podstawie opracowania J. Matuszewskiego (1978: 63) i J. Waniakowej (1998)

numeryczny: [niedziela] *יום ראשון* // *yom rishon* ‘dzień pierwszy’, [poniedziałek] *יום שני* // *yom sheyni* ‘dzień drugi’, [wtorek] *יום שלישי* // *yom shlishi* ‘dzień trzeci’, [środa] *יום רביעי* // *yom revi'i* ‘dzień czwarty’, [czwartek] *יום חמישי* // *yom khamishi* ‘dzień piąty’, [piątek] *יום שישי* // *yom shishi* ‘dzień szósty’.

Wyróżniono jedynie sobotę (*יום שבת* // *yom shabbat*), bowiem *shabbat* // *szabat* // *szabas* to ‘dzień odpoczynku’⁵ (Vas ES V: 391; Brück SEJP: 538; Mel ESU V: 363). Model tygodnia jest w tym przypadku wpisany w historię świętą, zgodnie z którą: *gdy Bóg ukończył w dniu szóstym swe dzieło, nad którym pracował, odpoczął [dosłownie przestał pracować] dnia siódmego po całym swym trudzie, jaki podjął. Wtedy Bóg pobłogosławił ów siódmy dzień i uczynił go świętym; w tym bowiem dniu odpoczął po całej swej pracy, którą wykonał, stwarzając* (Rdz 2, 3–4).

TYDZIEŃ NOWOTESTAMENTOWY

Dla chrześcijan najważniejszym świętem stał się Dzień Zmartwychwstania Pańskiego, czyli niedziela. Pomimo to struktura chrześcijańskiego tygodnia nie uległa zmianie, niedziela nadal jest jego pierwszym

dniem⁶. Świadectwem jest nazewnictwo. Na wzór tygodnia starotestamentowego wprowadzono bowiem nazwy liczebnikowe, stąd łac. *feria prima, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, septima* (Waniakowa 1998). Z czasem dni, które miały znaczenie szczególnie, otrzymały nazwy indywidualne. Pierwotnie w ten sposób wyróżniono sobotę (na wzór starotestamentowy) i niedzielę, później – dla uwydatnienia struktury tygodnia – środę. Nomenklatura ta w części krajów europejskich rozpowszechniała się, wypierając system planetarny. W językach słowiańskich, do których koncept tygodnia trafił wraz z wprowadzeniem chrześcijaństwa, mamy zatem: 1. *niedzielę* ‘pierwszy dzień tygodnia’, 2. *poniedziałek* ‘pierwszy po niedzieli dzień tygodnia’, 3. *wtorek* ‘wtóry po niedzieli dzień tygodnia’, 4. *środę* ‘środek tygodnia’, 5. *czwartek* ‘czwarty po niedzieli dzień tygodnia’, 6. *piątek* ‘piąty po niedzieli dzień tygodnia’, 7. *sobotę* ‘szabat’.

Wewnętrzna forma tych nazw ukazuje strukturę tygodnia, który rozpoczyna dzień niedzielny. Jednak znaczenie takich nazw dni tygodnia jak *wtorek*, *czwartek* i *piątek* interpretowane jest także inaczej, bo jako

⁵ Wcześniej wspominałam o konkurencyjnej hipotezie pochodzenia tego słowa, łączącej je z pełnią księżyca.

⁶ W modlitwie eucharystycznej przewidzianej na niedzielę padają obecnie słowa: *Zjednoczeni z całym Kościołem uroczymy obchodzimy pierwszy dzień tygodnia.*

‘wtóry, czwarty, piąty dzień tygodnia’ i sugeruje, że tydzień zaczyna się od poniedziałku. Taki podwójny sposób liczenia tygodnia funkcjonuje we wszystkich językach słowiańskich, o czym możemy się przekonać, sięgając po słowniki języka ogólnego⁷. Stało się to powodem uznania odmienności tygodnia słowiańskiego, w którym dniem pierwszym miał być poniedziałek. Tezę taką propagował m.in. Franz Miklosich, który w 1876 roku pisał: „(bei den Slawen) die Woche mit dem Montag, nicht mit dem Sonntag beginnt” // „(u Słowian) tydzień zaczyna się z poniedziałkiem, nie z niedzielą” (1876: 80–81)⁸.

Podobnie wypowiadał się Borys A. Uspienski, wedle którego doszło do „kontaminacji autochtonicznej i zapożyczonej rachuby czasu u Słowian [...] i współistnienia »ludowego« i »cerkiewnego« tygodnia: pierwszy liczy się od poniedziałku do niedzieli [...], drugi – od niedzieli do soboty. »Ludowy« tydzień jest rdzennie słowiański ze względu na swoje pochodzenie. [...] »cerkiewny«, liturgiczny tydzień odpowiada greckiej, łacińskiej i żydowskiej rachubie czasu” (1993: 83–84).

Analogiczną opinię sformułował Ryszard I. Danka, stwierdzając, że część Europejczyków kontynuuje babilońską tradycję tygodnia planetarnego, część (głównie Portugalczycy i Grecy) respektuje tydzień hebrajski („w którym dominuje sobota, a następujące po niej dni są nazywane za pomocą liczebników”), i w końcu część – jak Słowianie i Bałtowie – dysponuje systemem

tygodnia rozpoczynającym się w poniedziałek (1999: 108–109). Stąd, zdaniem tego badacza, na obszarze występowania języków praindoeuropejskich i częściowo ugrofińskich mamy trzy systemy nazewnictwa tygodnia: babilońską, hebrajską i słowiańską⁹.

Nie zgadzają się z takim ujęciem badacze, zdaniem których brak jednoznacznych przesłanek za uznaniem istnienia przedchrześcijańskiego 7-dniowego tygodnia wśród Słowian¹⁰. Jadwiga Waniakowa, odnosząc się do koncepcji Uspienskiego, stwierdza nadto, że: „nie było dwu systemów liczenia dni tygodnia u Słowian.

⁹ Ryszard I. Danka pisze: „Słowianie pierwsi podlegli chrystianizacji, pierwsi przejęli pojęcie tygodnia i wprowadzili do swoich języków [...]. Bałtowie wzorowali się na nich, ale ostatecznie wprowadzili nazwy dni tygodnia rdzennie bałtyckie, w budowie swej bardziej konsekwentnie, niż to się dzieje u Słowian, oparte na liczebnikach porządkowych” (1999: 118). Dalej dowodzi, że uznanie poniedziałku za pierwszy dzień jest słowiańską innowacją, która pociągnęła za sobą nadanie dniom tygodnia takich nazw jak *wtorek*, *czwartek* i *piątek*. Bałtowie, wedle jego opinii, przejęli słowiański system liczenia dni tygodnia od poniedziałku, stąd np. w języku litewskim poniedziałek nosi nazwę *pirmadienis* ‘pierwszy dzień’, wtorek – *antradienis* ‘drugi dzień’, środa – *trečiadienis* ‘trzeci dzień’, czwartek – *ketvirtadienis* ‘czwarty dzień’, piątek – *penktadienis* ‘piąty dzień’, sobota – *šeštadienis* ‘szósty dzień’, niedziela – *sekmadienis* ‘siódmy dzień’ (Waniakowa 1998: 40) interpretowana też jako ‘dzień powodzenia’ (Danka 1999: 120). Nazwy te jednak są w języku litewskim poświadczane od przełomu XIX i XX wieku, o czym szerzej pisze m.in. Waniakowa (1998: 161–162). Badaczka ta stwierdza, że w tym języku pojawiają się bowiem dwa systemy nazywania dni tygodnia (starszy i młodszy), oba opierają się na systemie kościelnym i pożyczkach słowiańskich. Starszy jednak rozpoczyna niedziela, młodszy – poniedziałek. Wynika to „z późnego przejęcia nazw dni tygodnia przez Litwinów, kiedy to już u samych Słowian etymologiczne znaczenie nazw było zatarte. [...] Nowy system, który przedstawia przekład nazw słowiańskich, utrwalił tylko panujące u Litwinów przekonanie co do porządku nazw dni tygodnia” (1998: 161; zob. też 1999).

¹⁰ Opinię taką formułował m.in. K. Vilks (1957–1958), a w Polsce J. Matuszewski (1978) i J. Waniakowa (1998).

⁷ W słownikach etymologicznych języka polskiego pojawia się informacja o tym, że od XIV wieku słowo *niedziela* ma znaczenie ‘siódmy dzień tygodnia’ (Bor SEJP: 360; Bań ESJP II: 302).

⁸ Warto podkreślić, że była to teza tak popularna, że podważenie jej stało się powodem napisania przez Józefa Matuszewskiego książki *Słowiański tydzień. Geneza, struktura i nomenklatura* (1978).

System »ludowy« pojawił się na skutek nieporozumienia. Zaczęto mianowicie uważać liczebnikowe nazwy dni tygodnia za kolejne dni tygodnia, a nie kolejne po niedzieli” (1998: 17)¹¹. Na rzecz tej tezy przemawiają fakty językowe, np.: 1. przyjęty od chrześcijan system nazewnictwa oparty na układzie porządkowym¹², w którym dniem początkowym jest niedziela, stąd: poniedziałek to dzień po niedzieli, wtorek – dzień wtóry po niedzieli, czwartek – dzień czwarty po niedzieli, piątek – dzień piąty po niedzieli, a środa – na wzór niemiecki – środek tygodnia; 2. używanie słowa *niedziela* w znaczeniu ‘tydzień’ – w polszczyźnie ogólnej coraz rzadsze, obecne jeszcze w gwarach (Bor SEJP: 360; SJP Dor V: 64; Karł SGP III: 298), z czym koresponduje wyrażenie *od niedzieli do niedzieli* w znaczeniu ‘przez cały czas; ciągle’, czyli przez kolejne tygodnie (jak np. w przysłowiu: *Od niedzieli do niedzieli, diabli to będą wiedzieli* ‘o ciągłym odwlekaniu terminów’); 3. formy typu *poniedziałek* czyli ‘okres po niedzieli’ (Kuc Młp: 213).

Ważnych informacji dostarczają również wspomniane wcześniej słowniki, w których odnotowano, że słowo *tydzień* we współczesnej polszczyźnie oznacza: 1) ‘okres będący częścią miesiąca, liczący 7 dni, od poniedziałku do niedzieli’ (SJP Dor IX: 382; SJP Szym III: 560; Dun SWJP II: 453), 2) ‘7 następujących po sobie dni jako część miesiąca liczonych od niedzieli do

soboty’ (PSWP Zgół ILIII: 386), 3) ‘okres 7 dni liczony od poniedziałku do niedzieli, lub od niedzieli do soboty’ (ISJP Bań II: 870) a także: 4) ‘każdy okres liczący 7 następujących po sobie dni’ (SJP Dor IX: 382; SJP Szym III: 560; PSWP Zgół ILIII: 386; ISJP Bań II: 870).

W polszczyźnie funkcjonują zatem dwa sposoby segmentowania tygodnia – rozpoczynanego albo w niedzielę, albo w poniedziałek. Interpretacja tego faktu, moim zdaniem, jest jednak złożona.

W pierwszej kolejności bowiem prawdopodobnie doszło do kontaminacji tygodnia staro- i nowotestamentowego, czego skutkiem jest notowane i obecnie¹³ przekonanie osób określających się jako katolicy, że: *Poniedziałek [rozpoczyna tydzień], bo tak jak Pan Bóg siódmego dnia odpoczywał, tak i u nas w niedziele się odpoczywa, to wychodzi na to, że poniedziałek. K₂₁ (lat 68); Początek tygodnia to poniedziałek, bo wtedy Bóg zaczynał stwarzać świat... Pierwszy, drugi, trzeci, czwarty, piąty, szósty i dopiero siódmego dnia odpoczywał i mnie się wydaje, że tym dniem odpoczynku była właśnie niedziela. K₇ (lat 60)*.

Wypowiedzi tego typu stanowiły 10% analizowanego materiału.

Równolegle (16%) odnotowano opinie zgoła odmienne, cytuję wybrane: *Niedziela jest pierwszy [m dniem tygodnia], a ostatni [m] sobota. [...] Bo zawsze pierwszy dzień niedziela idzie, to nawet i ksiądz to mówi, że pierwszy dzień – niedziela, już święto i idzie od niedzieli, bo zawsze to i w kościele mówi, że pierwszy dzień tygodnia to niedziela. ZG₁ ur. 1923 Lublin*; *Nidziela [jest*

¹¹ Do owego „przesunięcia” początku tygodnia z niedzieli na poniedziałek, zdaniem etymologów, doszło w XIV wieku (Bań ESJP II: 302; podob. Bor SEJP: 360).

¹² Według L. Moszyńskiego (1985: 228), twórcą ostatecznego kształtu terminologii tygodnia słowiańskiego jest św. Metody, ale istnieją również przesłanki, aby uznać, że językowy kształt nazwom dni tygodnia nadał niemieccy misjonarze (Brück SEJP: 588; Matuśzewski 1978: 72).

¹³ Korzystam z wybranych wypowiedzi uczestników biorących udział w badaniach ankietowych przeprowadzonych pod moim kierunkiem przez studentów filologii polskiej UMCS w latach 2011 i 2012. Szczegółowe omówienie wyników, zob. Szadura (2013).

pierwszym dniem tygodnia], *bo za to, że Zmartwychwstanie było w niedzielę*. [A nie poniedziałek?] *Ni. Wielgo Niedziela jest. Wielgo Niedziela, Wielgi Poniedziałek, ale Wielgo Niedziela je*. MM ur. 1929 Ciosmy; *W religii chrześcijańskiej początek tygodnia właśnie zaczyna się od niedzieli, bo i Jezus zmartwychwstał w niedzielę. Jeśli ktoś jest chrześcijaninem to myślę, że tak uważa*. AK ur. 1960 Zalesie; *Tydzień rozpoczyna niedziela. Niedziela jest dniem zmartwychwstania Pańskiego, a dla Żydów był to dzień, który występował po szabacie, dniu świętym, a szabat to siódmy dzień, który kończy pracę*.

K₁₇ (brak danych)

W efekcie, część Polaków ma problem z rachubą tygodnia, co świetnie dokumentuje zapisana dyskusja:

[Który dzień jest początkiem tygodnia?]

[LK] *Poniedziałek*.

[HB] *Poniedziałek*.

[LK] *Poniedziałek, był początek tygodnia. Bo jeżeli siódmego dnia odpoczywamy, to siódmy dzień to niedziela zawsze*.

[AB₁] *No*.

[AB₂] *No, według tradycji starotestamentowej*.

[AB₁] *Według tradycji starotestamentowej... Jak ktoś jest katolikiem, to tak uważa*.

[LK] *Według Pisma Świętego*.

[AB₂] *Według Pisma Świętego. No, według tradycji starotestamentowej, bo według nowotestamentowej, to w niedzielę się zaczyna tydzień*.

[LK] *Jakim cudem?*

[AB₁] *Wszystko jedno, ale według naszych zwyczajów*.

[LK] *Najpierw próżniactwo a dopiero potem robota? Neeeeeee!*

[AB₁] *Najpierw robota*.

[LK] *Najpierw robota a dopiero odpoczynek*.

[AB₂] *A czyli poniedziałek?*

[AB₁] *Tak*.

[LK] *Poniedziałek*.¹⁴

Problemem jest także system nazewnictwa. Jedną z respondentek zastanawia się na przykład: *Poniedziałek jest pierwszy! Chociaż... Po-niedziałek, a więc po niedzieli. W takim razie... w takim razie, niedziela jest pierwsza*. [Skąd to zawahanie?] *Powszechnie to właśnie poniedziałek uznawany jest za pierwszy dzień tygodnia – tu zaczynamy pracę, zajęcia na uczelni, w szkołach... No, ale sama nazwa wskazuje na coś innego. Po niedzieli. Wychodzi na to, że niedziela jest pierwszym dniem tygodnia. Pewnie ze względu na naszą kulturę chrześcijańską. To w niedzielę Chrystus zmartwychwstał. Tak... Tak! Zdecydowanie – niedziela jest pierwszym dniem tygodnia*. K₂ (lat 23)

Pewna grupa ankietowanych (12%) ma świadomość istnienia tego swoistego problemu i wyjaśnia, że: *Początkiem tygodnia, według naszego kalendarza stosowanego obecnie,... jest poniedziałek, ale według prawidłowego jest to niedziela, gdyż siódmym dniem tygodnia była sobota. Był to szabas. Natomiast my świętujemy niedzielę*,

¹⁴ AB₁ ur. 1966 Widuchowa, LK ur. 1933 Widuchowa, HB ur.

niby jako dzień siódmy. Jest to związane z dniem zmartwychwstania Chrystusa, bo... może w przeciwieństwie tego, że Izraelici, pospolicie mówiąc Żydzi, świętowali sobotę jako dzień świąteczny, to u nas jest to traktowane również jako dzień siódmy, ale jest to pierwszy dzień tygodnia – niedziela. SDz_{ur.} 1946 Melgiew; *W kościele... no to, że niedziela jest pierwszym dniem tygodnia. Ale dużo ludzi myśli, że niedziela jest ostatnim dniem tygodnia. Że niedziela kończy tydzień, nawet według tego jak Pan Bóg stworzył świat. Pierwszego dnia tego..., drugiego tego..., a w niedzielę odpoczywał... ale Pismo Święte wskazuje, że jest pierwszy.* K₄ (lat 63).

Istotne, że część Polaków, mając świadomość istnienia kościelnej rachuby tygodnia, odcina się od niej i jednoznacznie deklaruje: *Dla mnie tydzień rozpoczyna poniedziałek, kończy niedziela. Natomiast, jeśli będziemy rozpatrywać to pod kątem religii, początkiem nowego tygodnia jest niedziela.* SN_{ur.} 1989 Milejów; *Moim zdaniem, pierwszym dniem [tygodnia] jest poniedziałek... Księża niby mówią, że niedziela..., a ja mówię, że jest poniedziałek.* AP_{ur.} 1950 Koroszczyn; *Z tego co pamiętam, na religii mówiono mi zawsze, że niedziela jest dniem pierwszym. Ale tydzień zaczyna się od poniedziałku, a kończy na niedzielę.* JW_{ur.} 1980 Lublin.

I właśnie uznanie poniedziałku jako pierwszego dnia tygodnia po wolnej od pracy niedzielę dominuje w wypowiedziach ankietowych (stanowi 62%) np. *Poniedziałek, bo zaczyna się praca.* K₁₉ (lat 82); *No, poniedziałek. No, bo idę do pracy.* K₁₂ (lat 60); *Poniedziałek, bo szło się do pracy.* K₂₀ (lat 58); *Dla mnie tydzień zaczyna poniedziałek, ponieważ zaczyna się tydzień pracy od poniedziałku. Natomiast tydzień kończy się niedzielą, która jest dniem odpoczynku.* K₁₁ (lat 55); *Dla mnie, pierwszym dniem tygodnia*

jest poniedziałek, ponieważ od poniedziałku wszystko się zaczyna, zaczyna się nowy tydzień pracy, chodzimy do szkoły. WS_{ur.} [brak danych] Końskie; *Poniedziałek, ponieważ idę wtedy do szkoły.* MJ_{ur.} 1992 Gołąb; ts. KK_{ur.} 1993 Gołąb.

Otrzymujemy zatem trzy warianty polskiej struktury tygodnia: pierwszy: segmentowany z punktu widzenia kogoś, dla kogo niedziela jako Dzień Zmartwychwstania Pańskiego – najważniejszego dla chrześcijanina święta – rozpoczyna tydzień (16%); drugi: segmentowany z punktu widzenia kogoś, dla kogo niedziela jako świąteczny dzień wolny od pracy jest analogią dla siódmego dnia, podczas którego Bóg odpoczął po stworzeniu świata (12%) i kończy tydzień; trzeci: segmentowany z punktu widzenia kogoś, kto pracuje, uczy się, poczynając od poniedziałku, a odpoczywa w niedzielę i nie powołuje się przy tym na religijny aspekt tego układu, ale na jego społeczny charakter (72%).

Dochodzi zatem do zderzenia religijnego i świeckiego światopoglądu. Zgodnie z religijnym, polski tydzień rozpoczyna się w niedzielę albo w poniedziałek (na skutek utożsamienia niedzieli z szabatem), zgodnie ze świeckim – w poniedziałek.

Miejsce niedzieli w życiu współczesnego Polaka to zatem problem trudny do jednoznacznego rozwiązania. Jest to bowiem nie tylko święto religijne, ale i wartość kulturowa oraz dobro publiczne gwarantujące socjalne prawo do odpoczynku (Dylus 2007: 5). Aspekty te zresztą trudno od siebie oddzielić. Jak pisze Aniela Dylus: „Bez religijnego jądra niedzieli również jej kulturowe treści po pewnym czasie zostają wypłukane” (2007: 6). Jest to ważne szczególnie w obliczu globalnej technologizacji i konsumpcjonizmu, w efekcie których stajemy się społeczeństwem

„całotygodniowym”, w którym niedzieli – dnia święta i/lub odpoczynku – już nic nie chroni. Nie respektuje się zakazu niedzielnej pracy uświęconej przykazaniem *Pamiętaj, abys dzień święty święcił*¹⁵ a utrwalanym m.in. w przysłowiaach typu *Po to Pan Bóg stworzył niedzielę, żeby odpocząć po kościele*. Pomimo tego, że w Polsce po 1989 roku wielokrotnie podejmowano próby objęcia niedzieli szczególną ochroną, nadal brakuje rozwiązań prawnych wspierających pielęgnowanie niedzieli jako dnia świątecznego. Chociaż przepisy *Kodeksu pracy* mówią, że dniami wolnymi od pracy są niedziele i święta określone w przepisach o dniach wolnych od pracy, nie ma w Polsce bezwzględnie zakazu niedzielnej pracy, uchyla go bowiem klauzula o tzw. „pracy koniecznej”. Nie wywołuje to zresztą większego sprzeciwu. Tym samym, w sytuacji, gdy niedziela przestaje się kojarzyć z wyższymi przeżyciami religijnymi i gdy praca w tym dniu przestaje być czymś nagannym, poszerza się grupa osób, dla których to taki sam dzień jak inne, o czym socjolog Elżbieta Tarkowska pisze: „Dla

wielu ludzi, zwłaszcza dla pracujących kobiet, niedziela nie jest „innym” dniem. Jest dniem intensywnego odrabiania zadłości w obowiązkach domowych [...]. Najlepszym dniem tygodnia jest sobota, a raczej sobotni wieczór [...]” (1992: 84). Przykładem potwierdzającym te obserwacje jest wypowiedź jednego z respondentów omawianej wcześniej ankiety: *Ja lubię najbardziej sobotę. W piątek człowiek po całym tygodniu pracy jest zmęczony, ma tylko trochę popołudnia i wieczór. A w niedzielę to już człowiek wie, że musi się wyspać, bo następnego dnia trzeba iść do pracy. A sobota ma taką rezerwę z tyłu i z przodu. To taki dzień spokojny.* M₁ (lat 39).

Formy konceptualizacji tygodnia przez współczesnych Polaków odpowiadają zatem dwóm postawom: religijnej oraz świeckiej i korespondują z przemianami polskiego życia społecznego.

¹⁵ Wedle tradycji starotestamentowej, chodzi o sobotę: *Pamiętaj, abys dzień sobotni święcił. Sześć dni robić będziesz i będziesz wykonywał wszystkie roboty twoje; ale dnia siódmego sabbat Pana, Boga twego, jest: nie będziesz wykonywał weń żadnej roboty, ty i syn twój, i córka twoja, sługa twój i służebnica twoja, bydło twoje i gość, który jest między bramami twymi. Przez sześć dni bowiem czynił Pan niebo i ziemię, i morze, i wszystko, co w nich jest, a odpoczął dnia siódmego; i dlatego pobłogosławił Pan dniowi sobotniemu i poświęcił go* (Wj 20, 8–11).

Bibliografia

DANKA, I. R., 1999. Wprowadzenie nazw dni tygodnia na indoeuropejskim i ugrofińskim obszarze językowym. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, LV, 107–121.

DYLUS, A., 2007. Czy przegraliśmy niedzielę? O sensie świętowania. *Chrześcijaństwo, Świat, Polityka: zeszyty społecznej myśli Kościoła*, 3(4), 5–29.

MATUSZEWSKI, J., 1978. *Słowiański tydzień: geneza, struktura i nomenklatura*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe; Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

MIKLOSICH, F., 1876. *Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen: eine sprachgeschichtliche Untersuchung*. Denkschriften Österreichische Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-Historische Klasse, Bd. 24. Wien: Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

MOSZYŃSKI, K., 1939. *Kultura ludowa Słowian*. Cz. 2 (2). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

MOSZYŃSKI, L., 1985. Kto i kiedy ustalił słowiańskie nazwy dni tygodnia. *Litterae Slavicae*

Medii Aevi, Sagners Slavistische Sammlung, Bd. VIII. München, 223–230.

TARKOWSKA, E., 1992. *Czas w życiu Polaków: wyniki badań, hipotezy, impresje*. Warszawa: Polska Akademia Nauk; Instytut Filozofii i Socjologii.

SZADURA, J., 2013. Segmentacja tygodnia w świadomości współczesnych Polaków. *Etnolingwistyka*, 25, 239–250.

USPIEŃSKI, B. A., 1993. W kwestii symboliki czasu u Słowian: „czyste” i „nieczyste dni tygodnia. In: *Semiotyka dziejów Rosji*. Wybór i przekład Bogusław Żyłko, Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 83–100.

WANIAKOWA, J., 1999. Nazwy dni tygodnia w języku litewskim. *Acta Baltico-Slavica*, 24, 33–38.

WANIAKOWA, J., 1998. *Nazwy dni tygodnia w językach indoeuropejskich*. Prace Instytutu Języka Polskiego, 107. Kraków: IJP PAN.

VILKUNA, K., 1957–1958. Zur ältesten Geschichte der Woche. *Folk-Liv*, XXI–XXII, 197–215.

Wykaz skrótów

Bań ESJP BAŃKOWSKI, A., 2000. *Etymologiczny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bor SEJP BORYŚ, W., 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Brück SEJP BRÜCKNER, A., [1927]/1970. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

ISJP Bań BAŃKO, M. (red.), 2000. *Inny słownik języka polskiego PWN*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Karł SJP KARŁOWICZ, J.; KRYŃSKI, A.; NIEDŹWIEDZKI, Wł., [1900–1927]/1952–1953. *Słownik języka polskiego*. T. 1–8. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Mel ESU МЕЛЬНИЧУК, О. С. (гол. ред.), 1982. *Етимологічний словник української мови*. Київ: Наукова думка.

PSWP Zgólk ZGÓŁKOWA, H. (red.), 1994–2005. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 1–50. Poznań: „Kurpisz”.

SJP Dor DOROSZEWSKI, W. (red.), 1958–1969. *Słownik języka polskiego*. T. 1–11. Warszawa: Wiedza Powszechna.

SJP Szym SZYMCZAK M. (red.), 1983–1985. *Słownik języka polskiego*. T. 1–3, wyd. 2 popr. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

SWJP Dun DUNAJ, B. (red.), 1996. *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: „Wilga”.

Vas ES ФАСМЕР, М., 1986–1987. *Этимологический словарь русского языка*. Тома I–IV. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. Под редакцией и с предисловием проф. Б. А. Ларина. Издание второе. Москва: «Прогресс».

Kuc MHP	KUCAŁA, M., 1957. <i>Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich</i> . Wrocław: Zakład	Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN.
Informatorzy (podaję dane tych respondentów, których wypowiedzi wykorzystano)		
AB ₁ ur. 1966 Widuchowa	Anna B., ur. 1966 (zam. Widuchowa, pow. buski, gm. Busko-Zdrój, woj. świętokrzyskie)	MJ ur. 1992 Gołęb
AK ur. 1960 Zalesie	Anna Kusiuk, ur. 1960 (zam. Zalesie, pow. bialski, gm. Zalesie, woj. lubelskie)	MM ur. 1929 Ciosmy
AP ur. 1950 Koroszczyn	Albert Pilipiuk, ur. 1950 (zam. Koroszczyn, pow. bialski, gm. Terespol, woj. lubelskie)	SDz ur. 1946 Mełgiew
HB ur. 1939 Widuchowa	Helena B., ur. 1939 (zam. Widuchowa, pow. buski, gm. Busko-Zdrój, woj. świętokrzyskie)	SN ur. 1989 Milejów
JW ur. 1980 Lublin	Jarosław W., ur. 1980 (zam. Lublin, woj. lubelskie)	WS ur. (brak danych) Końskie
KK ur. 1993 Gołęb	Karolina Kuzioła, ur. 1993 (zam. Gołęb, pow. lubartowski, gm. Michów, woj. lubelskie)	ZG ₁ ur. 1923 Lublin
LK ur. 1933 Widuchowa	Leokadia K., ur. 1933 (zam. Widuchowa, pow. buski, gm. Busko-Zdrój, woj. świętokrzyskie)	M ₁ (lat 39)
		K ₂ (lat 23), 4 (lat 63), 7 (lat 60), 11 (lat 55), 12 (lat 60), 17 (brak danych), 19 (lat 82), 20 (lat 52), 21 (lat 68) Kobieta (brak danych szczegółowych)
		Maja Skibińska, ur. 1992 (zam. Gołęb, pow. lubartowski, gm. Michów, woj. lubelskie)
		Maria Marczak, ur. 1929 (zam. Ciosmy, pow. biłgorajski, gm. Biłgoraj, woj. lubelskie).
		Stefan Dziak, ur. 1946 (zam. Mełgiew, woj. lubelskie)
		Sylwia Niedziałek, ur. 1989 (zam. Milejów, woj. lubelskie)
		Weronika Szymańska, ur. (brak danych) (zam. Końskie, woj. świętokrzyskie)
		Zofia G., ur. 1923 (zam. Lublin)
		Mężczyzna (brak danych szczegółowych)

Joanna Szadura

Marijos Kiuri-Skłodovskos universitetas Liubline, Lenkija

Moksliniai interesai: slavų etnolingvistika, kalbinis pasaulio vaizdas, laikas kaip kalbinė ir kultūrinė kategorijos

SAVAITĖS KONCEPTUALIZAVIMAS ŠIUOLAIKINĖJE LENKŲ KALBOJE

Santrauka

Savaitė yra ypatingas laiko matas – ji sujungia daugelio kultūrų ir religijų įtakas, atskleidžia žinių (daugiausia astronominių) apie pasaulį lygį, parodo šių žinių evoliuciją, civilizacinius pokyčius. Kai kurie mokslininkai išskiria tris pagrindines savaitės konceptualizavimo sistemas: planetinę (babilonietišką), šventąją (susijusią su Senuoju ir Naujuoju Testamentais) ir slaviškąją, kuri pripažįsta pirmadienį pirmąją savaitės dieną. Mokslininkai, teigiantys, kad nėra aiškių įrodymų, pripažįstančių, kad egzistavo ikirikščioniška slavų septynių dienų savaitė, nepritaria šiam požiūriui. Atlikta analizė yra aptartos diskusijos dalis ir grindžiama istoriniu lingvistiniu kontekstu bei šiuolaikinės kalbos medžiaga.

Remiantis tyrimo teiginiais, buvo rekonstruoti trys lenkiškos savaitės koncepto variantai, kurie skirstomi taip: (1) žvelgiant iš asmens pozicijos, kuriam pirmadienį, kaip Prisikėlimo dieną, svarbiausią krikščionišką šventę, prasideda savaitė; (2) žvelgiant iš asmens pozicijos, kuriam sekmadienis, kaip atostogos ir išėginė diena, yra analogiškas septintajai dienai, per kurią Dievas ilsėjosi po pasaulio tvėrimo, – užbaigia savaitę; (3) žvelgiant iš asmens pozicijos, kuris dirba arba studijuoja nuo pirmadienio ir ilsisi sekmadienį, bet remiasi ne religiniu aspektu, o socialine prigimtimi. Savaitės konceptualizavimo formos atitinka du požiūrius: religinį ir pasaulietinį, kurie dabar vyrauja ir atitinka Lenkijos visuomeninio gyvenimo pokyčius.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: kalbinis pasaulio vaizdas, kalbinės ir kultūrinės kategorijos, savaitės konceptai, šiuolaikinė lenkų kalba.

Joanna Szadura

Marie Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland

Research interests: Slavic ethnolinguistics, linguistic picture of the world, time as a linguistic and cultural category

THE CONCEPTUALIZATION OF A WEEK IN THE CONTEMPORARY POLISH LANGUAGE

Summary

A week is a very special measure of time. It combines influences from numerous cultures and religions, and reveals a level of evolving knowledge about the world (mainly astronomical). Some researchers distinguish three basic systems of the conceptualization of a week: planetary (Babylonian), sacred (related to the Old and New Testament), and Slavic, which innovates in acknowledging Monday as the first day of the week. Researchers who claim that there is no explicit evidence to recognize the existence of a Slavic, pre-Christian seven-day week do not agree with this standpoint. The presented analysis is part of the above discussion and makes use of the historical linguistic context and contemporary language material. Based on survey statements, three versions of the Polish concept of WEEK have been reconstructed, segmented as follows: (1) from the point of view of a person for whom Monday, as the Day of Resurrection (the most important holiday for Christians), begins the week; (2) from the point of view of a person for whom Sunday, as a holiday and a day off work, is an analogy to the seventh day during which God rested after creating the world and therefore ends the week; and (3) from the point of view of a person who works or studies beginning on Monday and rests on Sunday, but who does not invoke the religious aspect of the system but rather its social nature. The forms of conceptualization of WEEK correspond to two attitudes, religious and secular (of which secular is currently dominant), and to transformations in Polish social life.

KEY WORDS: linguistic picture of the world, linguistic and cultural categories, the concept of a week, contemporary Polish language.